

Олена Румянцева,
кандидат філологічних наук,
доцент кафедри іноземних мов професійного спрямування,
Одеський національний університет імені І. І. Мечникова,
24/26, Французький бульвар, м. Одеса, Україна,
ORCID ID: <http://orcid.org/0000-0003-1133-7867>

ПІДВИЩЕННЯ СТАНДАРТІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ: ПЕРЕОРІЄНТАЦІЯ В НАПРЯМІ ДОСЛІДЖЕНЬ ВИКЛАДАЧА ТА ЗДОБУВАЧА ТРЕТЬОГО РІВНЯ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Актуальність статті зумовлюється необхідністю дослідження досвіду та розвідок закордонних ЗВО у сфері підвищення якості вищої освіти, що успішно реалізуються в університетах країн ЄС, Великої Британії та США, для врахування позитивних аспектів з метою впровадження найкращих практик в Україні.

Мета – на основі результатів дослідження визначити сучасні моделі підвищення якості вищої освіти через переорієнтацію напрямку досліджень університетського викладача з професійної галузі в педагогічну сферу, а також вивчити можливості підготовки за PhD-програмою викладачів-дослідників SoTL в Україні.

Методи: вивчення публікацій, емпіричних даних закордонних ЗВО; аналіз і синтез інформації стосовно досліджуваної проблеми для з'ясування переваг і недоліків проєкту SoTL; формування висновків та рекомендацій.

Результати: на основі аналізу публікацій та емпіричних даних визначено (1) можливість переорієнтації певного відсотка університетських викладачів із професійної галузі у сферу практичної педагогіки з метою підвищення якості освіти за програмою SoTL; (2) можливість підготовки викладача-дослідника (PhD in Education) за PhD-програмою; з'ясовано позитивні та деякі негативні аспекти для впровадження існуючої практики SoTL у сферу вищої освіти України.

Висновки: з'ясовано передумови впровадження в українських університетах проєкту з досліджень викладання та навчання за фаховими дисциплінами (SoTL) як одного з напрямів внутрішнього забезпечення якості вищої освіти з метою посилення кадрового потенціалу університету, покращення якості викладання та виявлення існуючих проблем; підтримку фундаментальних досліджень у галузі педагогіки вищої школи, реалізацію PhD-програми «Доктор філософії в галузі освіти».

Ключові слова: якість вищої освіти, викладання та навчання, викладач-дослідник, PhD-програма, доктор філософії в галузі освіти, програма SoTL.

Вступ та сучасний стан досліджуваної проблеми. В епоху, коли досконалість досліджень має першочергове значення, високоякісне викладання також розглядається як негайна потреба не лише в системі вищої освіти України, а і в країнах Європейського Союзу. Вивчаючи досвід іноземних університетів, які займаються інтенсивними дослідженнями, можемо зазначити, що вдосконалення якості освіти було для них серйозним викликом, тому що було потрібно не лише зберегти та посилити наукову сферу, але й одночасно досягти високоякісного викладання серед зростаючої конкуренції.

Мета та завдання. Мета статті – на основі результатів дослідження досвіду університетів Європейського Союзу, Великої Британії та США вивчити сучасну модель підвищення якості вищої освіти:

– через можливість переорієнтації певного відсотка викладачів ЗВО з досліджень за фахом у русло досліджень практичного викладання їх дисципліни;

– через впровадження спеціальної PhD-програми для підготовки докторів філософії в галузі освіти (PhD in Education) – потенційних викладачів-дослідників, здобувачів-практиків із ступенем магістра в будь-якій спеціальності, що дає їм змогу викладати за фахом та проводити дослідження у сфері практичної педагогіки.

Іншими словами, за освітньо-науковою програмою на третьому рівні вищої освіти кінцевим результатом є (окрім досягнення передбачених такою програмою результатів навчання) підготовка та публічний захист дисертації, що дає право на отримання визначеної кваліфікації за фахом. Але можна припустити, що поєднання викладання за фахом і проведення досліджень, а згодом захист дисертацій саме у сфері викладання та навчання студентів певної галузі, аналіз існуючих викладацьких практик, дослідження досвіду навчання за конкретною програмою, а також вивчення існуючих академічних публікацій як вітчизняних, так і закордонних колег з метою постановки нових гіпотез і впровадження нових оригінальних інновацій у вищу освіту, може значно поліпшити якість викладання в українських університетах та створити новий симбіоз системи вищої освіти та педагогічної науки.

Результати дослідження. У контексті порушеного питання слід звернути увагу на фактори, які впливають на ефективність функціонування системи підготовки фахівців вищої кваліфікації та які безпосередньо пов'язані з самим здобувачем третього рівня вищої освіти:

1) відсутність досвіду практичної діяльності за обраним для навчання на PhD-програмі фахом, що

пов'язано зі зменшенням середнього віку здобувачів докторського ступеня, що, у свою чергу, впливає на зниження рівня розуміння здобувачем практичної складової наукового дослідження та загальну теоретичну цінність дисертаційної роботи;

2) відсутність певного рівня концептуальної зрілості, що є причиною відсутності цілісності та системності в розробці обраної наукової проблематики, тобто іншими словами здатність до проведення всебічного аналізу та опрацювання якісного прогнозу в дослідженні, набуває свого максимального рівня розвитку за умови постійної інтелектуальної праці лише під час реальної професійної діяльності;

3) відсутність у здобувача потужної та стійкої мотивації до науково-дослідної діяльності;

4) значущість рівня заробітної плати як одного зі стимулів наукової діяльності є максимальною у 30–35 років, адже саме на цей період припадає час формування матеріального підґрунтя для подальшого розвитку особистості.

Ще шість років тому МОН України зазначило низьку ефективність системи підготовки майбутніх докторів філософії, що призводило до невчасного завершення роботи над дисертацією та взагалі низького відсотка захищених дисертацій здобувачів вищої освіти (лише 25%). І хоча були зроблені конкретні кроки в напрямі розвитку змісту та практики функціонування системи підготовки здобувачів третього рівня вищої освіти, низка проблем стосовно якості як наукової, так і освітньої компоненти є не вирішеною.

Європейські та американські університети вирішили проблему якості освіти, запровадивши у своїх ЗВО ступінь доктора філософії в галузі освіти (PhD in Education) та категорію викладачів, орієнтованих лише на освіту та поліпшення її якості, а саме викладачів-дослідників у сфері викладання та навчання (*англ. EF – education-focused*). Вони відрізняються від своїх університетських колег, викладачів-дослідників у професійній галузі (*англ. TR – teaching and research*), тим, що, вважаючи досконалість викладання своєю основною метою, впроваджують і досліджують педагогічні інновації та, завдяки цій діяльності, беруть участь у спеціальній програмі SoTL (Probert, 2013). Посади таких викладачів (*EF teachers*) відрізняються від академічних посад, пов'язаних лише з викладанням (*англ. TO – teaching only*) або інтенсивним викладанням (*англ. TI – teaching intensive*), які часто характеризуються великим викладацьким навантаженням, і які можна розглядати як своєрідне покарання за поганий або нижчий рівень наукової роботи у своїй дисципліні (Leisyte, Enders & de Boer, 2009). Велике викладацьке навантаження, як наслідок, залишає мало часу для наукових досліджень, що може вплинути на перспективи викладачів ЗВО стосовно їх просування по службі (Probert, 2013).

Пітер Фелтен (Felten, 2013), надаючи дефініцію SoTL (The Scholarship of Teaching & Learning – Проєкт з викладання та навчання) як «дослідження, що орієнтоване на навчання студентів і засноване як на

загальнонауковому, так і на локальному контексті конкретного університету <...>, є методологічно обґрунтованим... і здійснюється у партнерстві зі студентами <...>, яке згодом передбачає оприлюднення результатів», пропонує п'ять інноваційних стратегій у рамках SoTL, Проєкту про викладання та навчання:

1. Дослідження має бути зосереджено на навчанні студентів, хоча проблеми, що розглядаються SoTL, охоплюють як вузькі дисциплінарні запити, так і широке «бачення можливого» (Hutchings, 2000); розуміння, як здійснюється навчання студентів, є основною метою всієї практики SoTL.

2. Контекстуальне обґрунтування: як і будь-яка наука, SoTL за визначенням спирається на попередні дослідження. SoTL також вкорінюється в локальному контексті конкретного класу, дисципліни або групи студентів. Запити SoTL «повинні враховувати як науковий, так і місцевий контекст, у якому виконується ця робота» (Felten, 2013).

3. Методологічне обґрунтування: SoTL має багато «дисциплінарних методологій» (Haigh & Withell, 2020), але будь-яка хороша практика вимагає від вчених систематичного застосування відповідних інструментів дослідження, пов'язаних із питанням про навчання студентів.

4. Проводиться в партнерстві зі студентами: з метою етичності та ефективності дослідження SoTL слід якомога більше проводити разом зі студентами, ніж спрямовувати свої запити до студентів (Cook-Sather, Bovill, & Felten, 2014).

5. Відповідна публічність: SoTL є одним із способів зробити викладання «надбанням громади», тому всі результати та практики SoTL повинні бути відкритими для перегляду колегами на певному рівні: чи то обговорення на кафедрі, чи то публікація в міжнародному журналі (Trigwell & Shale, 2004).

П. Крос і М.Х. Стедман (Patricia Cross & Mimi Harris Steadman, 1996) були першими, хто наполягав на необхідності дослідження технік викладання з метою їх покращення. Дослідники дійшли висновку, що результати подібних розвідок спрямовані не лише на студентів, а і на викладачів, оскільки вони:

- оцінюють здатність викладачів проводити «корисні та достовірні дослідження стосовно навчання з конкретною групою студентів»;
- демонструють релевантний досвід викладача;
- часто призводять до нових педагогічних експериментів, які заслуговують на подальше вивчення.

Обговорюючи цінність роботи з досліджень у сфері дидактики, за словами Кетлін МакКінні, «SoTL може виконувати безліч позитивних функцій для окремих вчених, курсів, програм, установ та вищої освіти в цілому» (МакКінні, 2007).

Лі Шулман описує SoTL як результат «педагогічного імперативу <...> досліджувати наслідки своєї роботи зі студентами <...> – зобов'язання, яке покладається на окремих викладачів, на програми, на інститути та навіть на дисциплінарні спільноти» (Shulman,

2002). Він продовжує: «Учені в галузі викладання та навчання готові досліджувати світ ще сміливіше, ніж їхні колеги, які задовольняються тим, що добре викладають, і на цьому зупиняються. SoTL викладачі порують з умами та серцями своїх студентів: інструктують, аналізують результати навчання та перевіряють якість своєї практичної діяльності. Вони досліджують, як їхня діяльність та методи могли б бути ще ефективнішими. Вчені в галузі викладання та навчання готові протистояти етичним, а також інтелектуальним та педагогічним проблемам своєї роботи. Вони не готові бути інструкторами з водіння. Вони наполягають на тому, щоб зупинитись на місці події, щоб подивитися, що ще вони можуть зробити».

Існує багато факторів, що спонукають сучасні університети підвищувати свій міжнародний рейтинг і спостерігати за визнанням результатів досліджень, пов'язаних із конкретними дисциплінами. Але якість викладання, безумовно, залишається першочерговим завданням для кожного із закордонних університетів. За результатами дослідження, впровадження академічних посад викладачів-дослідників у галузі освіти є актуальним і значущим у сучасній вищій освіті та відображає зростаючу потребу для університетів у високій якості викладання та навчання, у тому числі і ЗВО науково-дослідницького спрямування. На думку вчених, перевагами впровадження академічної посади викладача-дослідника в галузі освіти є:

- більш часте використання інноваційних практик викладання та навчання й отримання певних пільг від залучення до програми SoTL (Hutchings, Huber & Ciccione, 2011);

- отримання переваг студентами університетів через вдосконалені методи навчання та оцінювання (Boose & Hutchings, 2016);

- рівноправність щодо кар'єрного зростання (до офіційного запровадження відповідних вакансій викладачів-дослідників в галузі освіти, які досягли свого найвищого академічного рівня, не могли просуватися по службі через їхню неспроможність відповідати критеріям для вчених, викладачів-дослідників у професійній галузі). Тепер, навпаки, викладачів-дослідників у галузі освіти оцінюють для просування за критеріями, які включають наукові досягнення, освітнє лідерство, інновації та якість їхньої викладацької практики.

Тим не менш існує деяке неоднозначне сприйняття у зв'язку із запровадженням вакансії викладача-дослідника в галузі викладання та навчання на різних профільних кафедрах університетів. Хоча вищезазначені посади мають потенціал для покращення досвіду студентів і полегшення викладацького тягаря колег, що здійснюють дослідження у своїй професійній галузі, перевантаження викладачів-дослідників у галузі вищої освіти великим навантаженням, ймовірно, перешкоджатиме їхній здатності впроваджувати інновації та розвиватися за програмою SoTL. Дослідники S. Flecknoe, J. Choate, E. Davis, Y. Hodgson, P. Johannesen, J. Macaulay, K. Murphy, W. Sturrock,

& G. Rayner виділяють декілька напрямків занепокоєння після проведення опитування викладачів-дослідників за програмою SoTL, а саме: «збільшення робочого навантаження», «неприйняття їх досягнень дослідниками у профільних галузях», «відсутність підтримки – колегальної або фінансової», «відсутність навичок» повною мірою виконувати свою нову роль дослідника у сфері викладання та навчання своєї дисципліни, скептицизм щодо «намірів університету» в цьому напрямку, «просування по службі», занепокоєння щодо «критеріїв просування по службі» та власної здатності їм відповідати. Дослідники рекомендують, щоб відповідні можливості просування по службі були повсюдними у сфері вищої освіти для викладачів, які націлені на дослідження в освіті та її розвиток.

Обговорення. Різноманітність факторів стресу та змін, що охоплюють вищу освіту Європейського Союзу, включно з посиленням тиску на науковців стосовно їхньої активної праці в науковій сфері та збільшення кількості публікацій результатів досліджень, а також бажання збільшити набір студентів призвела до того, що академічні посади викладачів-дослідників в освітній сфері стали важливим і невід'ємним чинником на шляху підвищення якості викладання та навчання студентів у європейських ЗВО. Однак, аналіз практик закордонних університетів розкрив низку загальних проблем, пов'язаних із переходом із посади викладача-дослідника у фаховій галузі на посаду викладача-дослідника в галузі освіти, а саме в напрямку практичного викладання та навчання. Нагальними проблемами вважають наступні: потребу в науковому керівництві молодих вчених та PhD-студентів у галузі освіти вищої школи та надання можливостей для створення й підтримки наукових спільнот дослідників-практиків. Вирішення цих проблем разом із нарощуванням імпульсу в цьому напрямку шляхом призначення більшої кількості співробітників на посади викладачів-дослідників у сфері освіти надало потенціал університетам Європейського Союзу, Великої Британії та Сполучених Штатів Америки для створення більш обґрунтованої академічної ідентичності для вчених у сфері викладання та освіти.

Крім того, дослідження продемонструвало, що такі посади потребують визнання та поваги з боку ширшої університетської спільноти, а вчених з їх дослідженнями, спрямованими у сферу практичного викладання та навчання, визнають за їх відданість постійному вдосконаленню освітньої практики. Більше того, у значній кількості досліджень робиться висновок, що керівники університетів, факультетів і кафедр повинні відстоювати ці посади та надавати можливості й підтримку вченим із будь-якої галузі проводити дослідження у сфері викладання та навчання для демонстрації лідерства на інституційному, національному та міжнародному рівнях. Важливо, що академічна ідентичність дослідника залежить від того, чи будуть їх розвідки в навчанні та освіті демонструвати високі академічні результати завдяки високоякісним педагогічним дослідженням

та їх науковому розповсюдженню на національному та міжнародному рівнях у вищій освіті, еквівалентні результатам їх колег-дослідників у професійній сфері.

Ми вважаємо, що викладач-дослідник у сфері викладання та навчання незалежно від професійної галузі має значний потенціал для розробки, впровадження та аналізу нових способів навчання, а також оцінювання студентів ЗВО. Отже, ставши лідерами в галузі освіти, вони спроможні керувати майбутніми змінами в педагогічному підході своїх колег; науковці на посадах викладачів-дослідників у сфері освіти, швидше за все, покращать навчальний досвід усіх студентів університету.

Наразі в українських університетах відсутня подібна посада викладача-дослідника в галузі викладання за фахом, а також PhD-програма підготовки доктора філософії в галузі освіти (PhD in Education), освітній компонент якої була б націлена на підготовку університетського викладача за фахом, а наукова компонента спрямована на дослідження в галузі практичної дидактики.

Висновки. Підсумовуючи викладене, зазначимо, що, впроваджуючи стратегію розвитку та вдосконалення освіти в Україні, обов'язково потрібно враховувати світову практику та водночас пам'ятати, що жодна з країн, яка шукала шлях розбудови власної держави та освіти, ніколи не досягала успіхів, сліпо копіюючи досвід, набутий іншими країнами. Європейські та американські дослідники визначають, що за останні роки найпотужнішим викликом для якості освіти стала пандемія. Викладачі постраждали від стресу, виснаження та вигорання (Phillips & Cain, 2020), оскільки їхнє професійне життя та методи викладання й навчання змінювалися, часто переплітаючись і зумовлюючи необхідну турботу про колег, студентів і родину. «Основною проблемою для викладачів було переконатися, що студенти насправді «навчаються», незважаючи на перехід до онлайн-викладання» (Phillips et al., 2021). Але пандемія минула, і західні університети відновили освіту офлайн, використовуючи та впроваджуючи кращі практики, напрацьовані онлайн.

У той самий час функціонування української системи освіти в умовах воєнного стану здебільшого продовжується онлайн і характеризується інтенсивним пошуком нових підходів до навчання та викладання, створенням ефективних педагогічних та інформаційних технологій. Саме тому впровадження інновацій в освітню галузь під час війни є одним із ключових напрямів роботи та розвитку українських університетів, де впровадження посади викладача-дослідника в галузі освіти вищої школи, розробка й удосконалення PhD-програми «Доктор філософії в галузі освіти» (PhD in Education) відбуватиметься з акцентом на дослідження практичного викладання та навчання студентів у будь-якій галузі вищої освіти.

На основі врахування позитивних результатів, досягнутих університетами Європейського Союзу, Великої Британії та Сполучених Штатів Америки, виокремлено деякі основні рекомендації:

- впровадження в українських університетах проекту з досліджень викладання та навчання за фаховими дисциплінами (на кшталт SoTL) як одного з напрямів внутрішнього забезпечення якості вищої освіти з метою посилення кадрового потенціалу університету, покращення якості викладання та виявлення існуючих проблем;

- підтримка PhD-кандидатів, які вирішили спрямувати своє дослідження у сферу професійної педагогіки або дидактики вищої школи після здобуття ступеня магістра в будь-якій галузі, не пов'язаній із педагогікою;

- впровадження академічної класифікації викладача-дослідника в галузі викладання та навчання за фаховою дисципліною;

- у процесі проходження конкурсу на вищезначену посаду одним з основних критеріїв пропонуємо враховувати рівень англійської мови (B2 та вище), спроможність та бажання викладати свою дисципліну англійською, включно з розробкою робочої програми та матеріалів англійською;

- створення загальноуніверситетської, а згодом і всеукраїнської академічної спільноти, що має додати цінності науковим дослідженням у галузі викладання та навчання різними способами, включаючи обмін ідеями та найкращим досвідом, покращенням навичок викладання та, що важливо, розвиток співпраці серед університетів;

- гнучка система наукового керівництва в рамках PhD-програми «Доктор філософії в галузі освіти» (у сфері професійної педагогіки та дидактики вищої школи);

- визнання видатних викладачів університету за їх високу якість викладання, лідерство в освіті та наукові досягнення через фінансову підтримку й можливе зниження навантаження в наступному році;

- створення загальноуніверситетської дослідницької групи у сфері якості освіти та загальноукраїнських освітніх мереж, пов'язаних із викладанням на навчанням за певними дисциплінами.

Перспективними напрямками подальших розвідок вбачаємо вивчення досвіду в розробці критеріїв чи рамки дескрипторів якості у викладанні та навчанні з певних дисциплін для розвинення потенціалу університету та перевірки адекватності політики навчання та розвитку.

REFERENCES

1. Boose, David L., & Hutchings, Pat. (2016). The Scholarship of teaching and learning as a subversive activity. *Teaching & Learning Inquiry*, 4(1). <http://dx.doi.org/10.20343/teachlearning.4.1.6>
2. Enders, J., de Boer, H., & Leišytė, L. (2009). New public management and the academic profession: The rationalisation of academic work revisited. The changing face of academic life: Analytical and comparative perspectives, 36–57.
3. Flecknoe, S.J., Choate, J.K., Davis, E.A., Hodgson, Y.M., Johanesen, P.A., Macaulay, J.O., Murphy, K., Sturrock, W.J., & Rayner, G.M. (2017). Redefining Aca-

demic Identity in an Evolving Higher Education Landscape. *Journal of University Teaching & Learning Practice*, 14(2). <https://doi.org/10.53761/1.14.2.2>

4. Felten, P. (2013). Principles of good practices in SoTL. *Teaching & Learning Inquiry*, 1(2), 121–125.

5. Haigh, Neil, and J. Withell, Andrew J. (2020). “The Place of Research Paradigms in SoTL Practice: An Inquiry”. *Teaching & Learning Inquiry*, 8, 2. <http://dx.doi.org/10.20343/teachlearninqu.8.2.3>

6. Hutchings, P. (2000). Approaching the scholarship of teaching and learning. In P. Hutchings (Ed.), *Opening Lines: Approaches to the Scholarship of Teaching and Learning*. Carnegie Foundation for the Advancement of Teaching, 1–10.

7. Hutchings, P., Huber, M.T., & Ciccone, A. (2011). The scholarship of teaching and learning reconsidered: Institutional integration and impact. Jossey-Bass/Wiley.

8. Phillips, L.G., & Cain, M. (2020). ‘Exhausted beyond measure’: what teachers are saying about COVID-19 and the disruption to education. *The Conversation*. <https://the-conversation.com/exhausted-beyond-measure-what-teachers-are-saying-about-covid-19-and-the-disruption-to-education-143601>

9. Phillips, L.G., Cain, M., Ritchie, J., Campbell, C., Davis, S., Brock, C., Burke, G., Coleman, K., & Joosa, E. (2021). Surveying and resonating with teacher concerns during COVID-19 pandemic. *Teachers and Teaching*. <https://doi.org/10.1080/13540602.2021.1982691>

10. Shulman, L.S. (2002). Making Differences: A Table of Learning. *Change*, 34, 36–44. <http://dx.doi.org/10.1080/00091380209605567>

11. Trigwell, K., and Shale, S. (2004). Student learning and the scholarship of university teaching. *Studies in Higher Education*, 29(4), 523–536.

Olena Rumiantseva,

PhD (Candidate of Philological Sciences),

Associate Professor at the Department of Foreign Languages for Specific Purposes,

Odesa I. I. Mechnikov National University,

24/26, Frantsuzkyi Blvd, Odesa, Ukraine,

ORCID: <http://orcid.org/0000-0003-1133-7867>

ADVANCEMENT OF QUALITY STANDARDS IN HIGHER EDUCATION: RETHINKING HE TEACHERS’ AND PHD STUDENTS’ RESEARCHES

The topicality of the paper is determined by the need to study successfully implemented experience of enhancing quality standards in HEIs of the EU countries, Great Britain and the USA universities with the aim of implementing the best practices in Ukraine.

Objective: to ascertain modern models of improving the HE quality standards through the reorientation of the university teachers’ research from the professional to pedagogical field, as well as studying the possibility of training SoTL teachers-researchers in the framework the PhD programs in Ukraine.

Methods: study of existing publications and empirical data of foreign universities; analysis and synthesis of information related to the investigated problem to clarify the advantages and disadvantages of the SoTL project; forming conclusions and recommendations.

Results: there was determined (1) the possibility of reorientation of a certain percentage of university teachers’ research in SoTL sphere in order to improve the HEIs quality standards; (2) the possibility of training a teacher-researcher (PhD in Education) under the PhD program in Ukraine; the positive and some negative aspects of the implementation of the SoTL practices in Ukraine’s HEIs were clarified.

Conclusion: the prerequisites for the SoTL implementation in Ukrainian universities have been clarified as one of the directions of HE internal quality assurance to strengthen the University staff potential, improve the quality of teaching and learning and identify existing problems; there was established the necessity in support of fundamental research in the field of HE pedagogy and implementation of the PhD in Education program.

Key words: *quality standards in HE, teaching and learning, teacher-researcher, PhD in Education program, Doctor of Philosophy in Education, SoTL.*

Подано до редакції 15.06.2023